

تقریر درس خارج اصول فقه آیت الله اراکی دامت برکاته

مقرر	حجت الاسلام محمدعلی زحمت کش	جلسه	۳۳	تاریخ	۱۴۰۰/۰۹/۰۶
عنوان ۱	تقسیم بندی مباحث حجج بنابر منهج ما و تفاوت آن با تقسیم بندی استاد شهید				

اینکه ما مباحث قطع را جزو مباحث تصدیقیه بحث برشمردیم، سیراً علی منهاج استاد شهید بود؛ بر مبنای استاد شهید، مباحث قطع از مبادی تصدیقیه به شمار می آید ولی بر مبنای ما و ترتیب بحث و ترتیبی که از مباحث اصول ارائه کرده ایم، مبحث قطع، در متن مسائل اصولی است که توضیح خواهیم داد.

در حقیقت ما امروز یک بازیینی می کنیم نسبت به فهرست مباحثی که تاکنون ارائه کردیم؛ چون فهرست مباحثی که در مباحث دلالت و مبادی تصدیقیه مطرح کردیم، مشیاً علی منهج استاد شهید صدر بود؛ اما بر مبنای منهج ما، ترتیب مباحث شکل دیگری خواهد گرفت.

فهرست مباحث را بر مبنای نظامی که طبق تعریفی که ما از مباحث اصول ارائه کرده ایم بیان می کنیم.

ما تاکنون گفتیم مباحث قطع از مباحث تصدیقیه است و به همین منهجی که ارائه شد بحث را پی گرفتیم.

بر مبنای ما در تعریف علم اصول که گفتیم «هو العلم بقواعد الاستدلال علی الحكم الفقهي اثباتاً و دلالتاً» یعنی اصول بحث درباره استدلال بر حکم فقهی است و گفتیم می توان چنین تعبیر کرد: «قواعد الدلیل علی الحكم...» در اصول ما درباره دلیل بر حکم فقهی بحث می کنیم از دو جهت: یکی از جهت اثبات (یعنی بحث از دلالت دلیل) و دیگری از جهت دلالت، لذا گفتیم تمام مباحثی که از آن به مباحث الفاظ یا مباحث عقلی تعبیر می شود، همه مباحث قواعد دلالت دلیل بر حکم فقهی است که خود بر دو قسم است: قواعد دلالت دلیل لفظی و قواعد دلالت دلیل غیر لفظی؛ دلیل غیر لفظی را نیز به عقل، تقریر و فعل تقسیم کردیم. این مباحثی بود که ما در گذشته بحث کردیم.

قسمت سوم، قواعد دلالت دلیل بر حکم فقهی است و قسمت چهارم نیز اصول عملیه است که از آن به قواعد دلالت عند عدم الدلیل تعبیر می کنیم. قسمت پنجم هم قواعد دلالت دلیل عند التعارض است. یعنی مباحث مربوط به قواعد دلالت، سه بخش است: دلالت دلیل، دلالت دلیل عند عدم الدلیل و دلالت دلیل عند التعارض.

بهترین تقسیم بندی، این تقسیم بندی ای است که ما بیان کردیم که تمام مباحث اصولی را در برمی گیرد و رابطه این مباحث را تبیین کرده و جایگاه هر یک از مباحث را تعریف می کند.

بنابر این تقسیمی که از تعریف علم اصول برخاسته است، به سراغ قواعد دلالت می رویم که گفتیم مباحث حجج و امارات، بحث درباره قواعد دلالت دلیل است. گفتیم بحث از دلالت دلیل، یعنی در قواعد اثبات الدلیل بحث می کنیم یا به تعبیری که ما در گذشته گفتیم: قواعد اثبات الدلیل؛ یعنی اثبات دلالت دلیل. این قواعد اثبات الدلیل، یا قواعد اثبات الدلیل قطعی بر حکم فقهی است و یا قواعد اثبات دلیل غیر قطعی است و لذا طبق این منهج، مباحث

قطع مندرج در خود مباحث اصولی می شود و بخشی از خود علم اصول خواهد شد و از مبادی تصدیقیه نخواهد بود. لذا ما منهج شیخ در این مسأل را بیشتر می پسندیم که شیخ رضوان الله تعالی علیه مباحث قطع را بخشی از اصول قرار داده؛ منتهی نه به منهج شیخ؛ بلکه به منهجی که ما بیان کردیم.

بنابراین وقتی ما از قطع بحث می کنیم، نه بما هو قطع از آن بحث می کنیم؛ بلکه قطع بما هو حجة فقهی را مورد بحث قرار می دهیم که این دارای قواعدی است.

استاد شهید می فرماید چون حجیت قطع به حکم مولا ذاتی است، احتیاج به اثبات ندارد لذا از مباحث علم اصول خارج است و این را ما در گذشته گفتیم که ذاتی بودن (ذاتی باب برهان که ثبوت محمول برای موضوع نیاز به دلیل ندارد) و به تعبیری دیگر: بدیهی بودن، و نیاز به اثبات نداشتن بحثی است و اینکه از علم اصول خارج بشود، بحث دیگری است؛ بلکه این نیز بخشی از علم اصول است؛ فرض کنید ما در علم اصول این را بحث می کنیم که این ذاتیت قطع، چه نحو ذاتیتی است و حدود آن چه مقدار است؟ قواعد این ذاتیت چیست؟

بنابراین اینکه حجیت برای قطع ذاتی باشد و نیاز به دلیل نداشته باشد، به این معنا نیست که قواعد اثباتش نیاز به بحث نداشته باشد؛ بلکه قواعد اثباتش نیاز به بحث دارد همانطوری که ما بحث کردیم؛ مثلاً حدود حجیت قطع، اینکه قطع علی رغم اینکه حجت است، آیا قابل ردع است یا خیر؟ و اگر قطع، قطع متجری بود و یا قطع قطاع بود نیز حجیت دارد یا ندارد؟ اینها همه بحث درباره حدود و کیفیت این حجیتی است که قطع دارد؛ پس باز هم بحث دارد لذا مباحث قطع، جزو مباحث علم اصول است.

ما در مباحث گذشته خودمان طبق رویه استاد شهید بحث می کردیم. اکنون می خواهیم تغییری در فهرست مباحث ارائه دهیم تا فرق بین ترتیب مباحث ما با منهج استاد شهید صدر معلوم شود. البته این مباحث با این تفصیلی که ما خدمت دوستان عرض کردیم نیامده است؛ منتهی تقسیم بندی بر منهاج آقای صدر یک نوع تقسیم بندی می شود و بر اساس منهاج و مبنای خودمان تقسیم بندی به شکل دیگری می شود.

ما هنگامی که خواستیم وارد مبحث قطع که اولین مباحث از مباحث حجج بود شویم، گفتیم مبادی تصدیقه ای وجود دارد که مباحث تصدیقیه مباحث حجج و امارات اند. مباحث تصدیقیه طبق منهج ما این چند بحث است:

۱. مبحث حق الطاعة؛
  ۲. فرق بین انکشاف قطعی تکلیف و انکشاف غیر قطعی تکلیف؛
  ۳. عدم امکان جعل منجزیت و معذرت بر خلاف حکم قطعی؛
  ۴. امکان جعل منجزیت و معذرت بر خلاف حکم غیر قطعی؛
- از این به بعد (که از این به بعد را نیز ما در گذشته که طبق منهج آقای صدر بحث می کردیم، جزو مباحث تصدیقیه آوردیم اما) طبق منهج ما همه جزو مباحث اثبات قطعی دلیل است یعنی قواعد اثبات دلیل قطعی است که ما وارد قسم سوم از مباحث اصول وارد می شویم که مباحث مربوط به دلالت است:
۱. حجیت قطع و احکام مترتبه بر حجیت قطع؛
  ۲. تقسیمات قطع؛ که به قطع طریقی و موضوعی تقسیم کردیم و قطع موضوعی طریقی و صفتی تقسیم کرده و احکام هر یک از این احکام را مورد بحث قرار دادیم؛

۳. قیام اماره و اصل، مقام قطع؛ یا به تعبیر دیگر: قیام دلیل ظنی معتبر، مقام دلیل قطعی؛ که در تعبیر اول، مقداری تسامح وجود دارد زیرا ما در قیام اماره و اصل مقام مطلق القطع بحث نمی‌کنیم؛ بلکه از قیام اماره و اصل مقام قطعی که به حکم فقهی بوده و حجیت دارد بحث می‌کنیم؛

۴. اخذ علم به حکم، در موضوع حکم؛

۵. قطع‌های غیر معتبر؛ مثل قطع قطاع؛

۶. حجیت عقل قطعی برهانی؛ که گفتیم بحث حجیت عقل را در اینجا بحث می‌کنیم. ما درباره عقل، در علم اصول در دو جا بحث می‌کنیم؛ یکی به عنوان قواعد دلالت دلیل عقلی بحث می‌کنیم که این همان بحثی است که گفتیم ما در بخش اماره و اصول که بحث می‌کنیم، دلیل ما یا دلیل لفظی است و یا دلیل غیر لفظی و دلیل غیر لفظی یا عقل است و یا تقریر است و یا فعل که اینها مربوط است به قواعد دلالت دلیل عقلی؛ اما در مبحث قطع، بحث ما درباره حجیت عقل است؛ یعنی حجیت همین قطعی که به وسیله حکم عقل و مقدمات عقلیه حاصل می‌شود.

۷. تجری.

این مباحث حجیت قطع است که طبق منهج ما در هفت مبحث جای می‌گیرد؛ اما تقسیم‌بندی که ما تاکنون مباحث را طبق آن بحث کردیم و این مباحث را در مقدمات تصدیقیه مورد بحث قرار دادیم، بر طبق منهج استاد شهید صدر بوده است؛ گرچه ایشان با این تفصیل بیان نکرده‌اند؛ اما منهج؛ منهج ایشان بوده است.

و صلی الله علی محمد و آله الطاهرین